

Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale

Comentariul general nr. 25 (2020) privind știința și drepturile economice, sociale și culturale [art. 15 alin. (1) lit. (b), alin. (2), (3) și (4) din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale]*

I. Introducere și premise fundamentale

1. Dezvoltarea intensă și rapidă a științei și tehnologiei a avut numeroase beneficii pentru exercitarea drepturilor economice, sociale și culturale. În același timp, riscurile – și distribuția inegală a acestor beneficii și riscuri – au determinat o dezbateră amplă și în continuă creștere pe tema relației dintre știință și drepturile economice, sociale și culturale. Pe această temă au fost emise mai multe documente importante, ca de exemplu Declarația de la Venetia privind dreptul de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale, adoptată în 2009, Declarația universală asupra bioeticii și drepturilor omului, adoptată de Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) în 2005, Recomandarea privind știința și cercetătorii științifici, adoptată de UNESCO în 2017, raportul Raportorului Special privind drepturile culturale privind dreptul de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale (A/HRC/20/26) și Comentariul general nr. 17 (2005) privind dreptul fiecăruia de a beneficia de protecția intereselor morale și materiale decurgând din orice producție științifică, literară sau artistică al cărei autor este. Într-adevăr, UNESCO, declarațiile făcute în cadrul conferințelor și summituri-lor internaționale,¹ Raportorul Special pentru drepturile culturale, precum și organizații și publicații științifice de prestigiu² au susținut „dreptul omului la știință”, referindu-se la toate drepturile și obligațiile legate de știință.

2. În pofida acestor progrese, știința este unul dintre domeniile Pactului căruia statele părți îi arată cea mai mică atenție în rapoartele și dialogurile lor cu Comitetul. Acest lucru a determinat Comitetul, în urma unui amplu proces consultativ, să elaboreze acest comentariu general privind relația dintre știință și drepturile economice, sociale și culturale.

3. Comitetul se concentrează în primul rând asupra aceluși drept enunțat în Pact, prin care i se recunoaște fiecăruia dreptul de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale [art. 15 (1) (b)], acesta fiind dreptul cel mai des invocat în raport cu știința. Însă scopul acestui comentariu general nu se limitează la acest drept, ci și la dezvoltarea mai largă a relației dintre știință și drepturile economice, sociale și culturale. Comitetul examinează, de asemenea,

* Adoptat de Comitetul pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale la cea de-a 67-a sesiune (17 februarie–6 martie 2020).

¹ A se vedea, de exemplu, declarația de la Summit-ul XXVI ibero-american al șefilor de stat și de guvern, disponibilă (în limba spaniolă) la www.segib.org/wp-content/uploads/00.1.-DECLARACION-DE-LA-XXVI-CUMBRE-GUATEMALA_VF_E.pdf.

² A se vedea, de exemplu, Jessica M. Wyndham și Margaret Weigers Vitullo, „Define the human right to science”, *Science*, vol. 362, nr. 6418 (noiembrie 2018).

celelalte elemente ale art. 15 referitoare la știință, în special obligațiile statelor părți de a lua măsuri pentru menținerea, dezvoltarea și difuzarea științei [art. 15 (2)], respectarea libertății indispensabile cercetării științifice [art. 15 (3)] și încurajarea și dezvoltarea cooperării și contactelor internaționale în domeniul științei [art. 15 (4)]. De asemenea, Comitetul subliniază relevanța art. 27 din Declarația Universală a Drepturilor Omului pentru această analiză.

II. Conținutul normativ

Progresul științific și aplicațiile sale

4. În conformitate cu definiția utilizată de UNESCO în Recomandarea privind știința și cercetătorii științifici,

termenul „știință” definește demersul prin care omenească, acționând individual sau în grupuri mici ori mari, face o încercare organizată, prin studierea obiectivă a fenomenelor observate și validarea acestora prin schimbul de date și prin intermediul evaluării *inter pares*, de a descoperi și stăpâni lanțul de cauzalități, relații sau interacțiuni; reunește într-o formă coordonată subsisteme de cunoaștere prin intermediul unei reflecții și conceptualizări sistematice; și, astfel, se înzestreaază cu posibilitatea de a utiliza, în avantajul său, înțelegerea proceselor și fenomenelor existente în natură și societate [pct. 1 (a) (i)].

UNESCO adaugă că „termenul «științele» desemnează un complex de cunoștințe, fapte și ipoteze, în care elementul teoretic este capabil să fie validat pe termen scurt sau lung, și în această măsură include științele care au ca obiect faptele și fenomenele sociale” [pct. 1 (a) (ii)].

5. Astfel, știința, care cuprinde științele naturale și sociale, se referă atât la un proces care urmează o anumită metodologie („a practica știința”), cât și la rezultatele acestui proces (cunoștințe și aplicații). Deși protecția și promovarea ca drept cultural pot fi revendicate pentru alte forme de cunoaștere, cunoașterea ar trebui considerată știință numai dacă se bazează pe cercetări critice și este deschisă falsificabilității și testabilității. Cunoașterea care se bazează exclusiv pe tradiție, revelație sau autoritate, fără posibilul contrast cu rațiunea și experiența, sau care este imună la orice falsificabilitate sau verificare intersubiectivă, nu poate fi considerată știință.

6. Declarația Universală a Drepturilor Omului menționează „progresul științific”; la rândul său, Pactul se referă la „progres științific”; aceste expresii accentuează capacitatea științei de a contribui la bunăstarea persoanelor și a omenirii. Astfel, dezvoltarea științei în serviciul păcii și al drepturilor omului ar trebui să beneficieze din partea statelor de prioritate față de alte utilizări.

7. Aplicațiile se referă la punerea specială în aplicare a științei în privința preocupărilor și nevoilor specifice ale populației. Știința aplicată include, de asemenea, tehnologia care decurge din cunoștințe științifice, precum aplicațiile medicale, aplicațiile industriale sau agricole, sau tehnologia informației și comunicării.³

Dreptul de a beneficia

8. Termenul „beneficii” se referă în primul rând la rezultatele materiale ale aplicațiilor cercetării științifice, precum vaccinurile, îngrășămintele, instrumentele tehnologice și altele asemenea. În al doilea rând, beneficiile se referă la cunoștințele și informațiile științifice care decurg direct din activitatea științifică, deoarece știința oferă beneficii prin dezvoltarea și difuzarea cunoștințelor în sine. În fine, beneficiile se referă, de asemenea, la rolul științei în formarea unor cetățeni critici și responsabili, care sunt capabili de o participare deplină într-o societate democratică.

³ Tehnologia, în conformitate cu Recomandarea privind știința și cercetătorii științifici, „înseamnă cunoștințe care se referă direct la producția sau îmbunătățirea de bunuri sau servicii” [pct. 1 (b)].

Dreptul de a participa la viața culturală

9. Dreptul de a beneficia de progresul științific nu poate fi interpretat ca stabilind o deosebire rigidă între savantul care produce știința și populația generală, îndreptățită doar să se bucure de beneficiile rezultate din cercetarea efectuată de savanți. Această interpretare restrictivă contravine unei interpretări sistematice și teleologice a acestui drept, care ia în considerare contextul, obiectul și scopul acestei dispoziții, în conformitate cu art. 31 din Convenția cu privire la dreptul tratatelor, adoptată la Viena.

10. Cultura este un concept incluziv, care cuprinde toate manifestările existenței umane.⁴ Prin urmare, viața culturală este mai amplă decât știința deoarece include și alte aspecte ale existenței umane; totuși, este rezonabilă includerea activității științifice în viața culturală. Astfel, dreptul fiecăruia de a participa la viața culturală include dreptul fiecărei persoane de a participa la progresul științific și la deciziile privind direcția acestuia. Această interpretare este sugerată și de principiile participării și incluziunii care stau la baza Pactului, precum și de sintagma „de a beneficia de progresul științific”. Beneficiile nu se limitează la beneficiile materiale sau realizările progresului științific, ci includ dezvoltarea minții critice și a facultăților asociate practicării științei. Acest sens este confirmat de *travaux préparatoires* [lucrările pregătitoare] pentru redactarea art. 15 din Pact, ce demonstrează că articolul a avut ca scop să dezvolte art. 27 din Declarația Universală a Drepturilor Omului,⁵ care recunoaște nu doar dreptul de a beneficia de aplicațiile științei, ci și de a participa la progresul științific.⁶ Declarația Universală a Drepturilor Omului este relevantă pentru a stabili sfera de aplicare a tuturor drepturilor consacrate în Pact, nu doar pentru că preambulul la Pact se referă în mod explicit la Declarația Universală a Drepturilor Omului, ci și pentru că ambele instrumente reprezintă eforturi internaționale de a conferi forță juridică drepturilor enunțate în Declarația Universală a Drepturilor Omului prin adoptarea de tratate obligatorii. Astfel, practicarea științei nu se referă doar la profesioniștii științifici, ci include și „știința practică de cetățeni” (oameni obișnuiți care practică știință) și popularizarea cunoștințelor științifice. Statele părți nu ar trebui doar să se abțină de la a împiedica participarea cetățenilor la activități științifice, ci ar trebui să o înlesnească în mod activ.

11. Dreptul consacrat în art. 15 (1) (b) include nu doar dreptul de a beneficia de aplicațiile progresului științific, ci și dreptul de a participa la progresul științific. Astfel, acesta este dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale.

A beneficia de protecția intereselor morale și materiale decurgând din orice producție științifică, literară sau artistică al cărei autor este

12. Comitetul a examinat deja acest drept în 2005 în Comentariul general nr. 17, în care a subliniat diferența dintre acest drept al omului, care protejează creatorii de descoperiri științifice, și „majoritatea drepturilor legale recunoscute în sistemele de proprietate intelectuală” (pct. 1). Nu este necesară repetarea acestei analize aici. Cu toate acestea, relația specifică dintre drepturile de proprietate intelectuală și dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale este abordată în secțiunea V.

Libertatea indispensabilă cercetării științifice și activităților creatoare

13. Pentru a înflori și a se dezvolta, știința necesită o protecție solidă a libertății de cercetare. Pactul stabilește o obligație specifică a statelor de a „respecta libertatea indispensabilă cercetării științifice” [art. 15 (3)]. Această libertate include, cel puțin, următoarele dimensiuni: protecția cercetătorilor împotriva influenței nejustificate asupra judecății lor independente; posibilitatea cercetătorilor de a înființa instituții autonome de

⁴ Comitetul pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale, Comentariul general nr. 21 (2009) privind dreptul fiecăruia de a participa la viața culturală, pct. 11.

⁵ A se vedea Ben Saul, *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Travaux Préparatoires, Volume I* (Oxford, Oxford University Press, 2016).

⁶ În versiunea în limba engleză se menționează dreptul de a „împărtăși” („share”), dar în versiunile în limbile franceză, spaniolă și rusă, care sunt de asemenea texte oficiale ale Declarației Universale a Drepturilor Omului, apar expresiile „participer”, „participar” și, respectiv, „участвовать”, care se referă la dreptul tuturor persoanelor de a participa la progresul științific și la beneficiile care decurg din acesta.

cercetare și de a defini scopurile și obiectivele cercetării și metodele care urmează să fie adoptate; libertatea cercetătorilor de a pune sub semnul întrebării, în mod liber și deschis, valoarea etică a anumitor proiecte și dreptul de a se retrage din aceste proiecte în cazul în care conștiința lor le-o impune; libertatea cercetătorilor de a coopera cu alți cercetători, atât la nivel național, cât și internațional; precum și schimbul de date și analize științifice cu guvernarea, precum și cu publicul, oriunde este posibil.⁷ Totuși, libertatea cercetării științifice nu este absolută; sunt posibile unele limitări, după cum se descrie în secțiunea III de mai jos.

Măsurile necesare pentru a asigura menținerea, dezvoltarea și difuzarea științei

14. Statele părți trebuie nu doar să se abțină de la ingerințe în libertatea persoanelor și instituțiilor de a dezvolta știința și a difuza rezultatele acesteia. Statele trebuie să și ia măsuri pozitive pentru progresul științei (dezvoltare) și pentru protejarea și difuzarea cunoștințelor științifice și a aplicațiilor acestora (menținere și difuzare).

III. Elementele dreptului și limitările

15. Dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale conține atât libertăți, cât și prerogative. Libertățile includ dreptul de a participa la progresul științific și de a beneficia de libertatea indispensabilă cercetării științifice. Printre prerogative se numără dreptul de a beneficia, fără discriminare, de progresul științific. Aceste libertăți și prerogative implică pentru state atât obligații negative, cât și obligații pozitive. În plus, acest drept conține următoarele cinci elemente interdependente și esențiale.

A. Elementele dreptului

16. Disponibilitatea este legată de obligația statelor părți de a lua măsuri pentru menținerea, dezvoltarea și difuzarea științei. Astfel, disponibilitatea înseamnă că progresul științific are loc efectiv, iar cunoștințele științifice și aplicațiile acestora sunt protejate și difuzate pe scară largă. Statele părți ar trebui să își direcționeze propriile resurse și să coordoneze acțiunile altora pentru a se asigura că se înregistrează progrese științifice și că aplicațiile și beneficiile acestora sunt distribuite și sunt disponibile, în special grupurilor vulnerabile și marginalizate. În acest scop este nevoie, printre altele, de instrumente de difuzare a științei (biblioteci, muzee, rețele de internet etc.), o puternică infrastructură de cercetare cu resurse adecvate, precum și finanțarea corespunzătoare a educației științifice. În special, statele ar trebui să promoveze știința deschisă și publicarea cercetărilor în regim „sursă deschisă”. Rezultatele cercetării și datele de cercetare finanțate de state ar trebui să fie accesibile populației.

17. Accesibilitatea înseamnă că progresul științific și aplicațiile sale ar trebui să fie accesibile tuturor persoanelor, fără discriminare. Aceasta are trei dimensiuni: în primul rând, statele părți ar trebui să se asigure că fiecare are acces egal la aplicațiile științei, în special atunci când acestea sunt esențiale pentru exercitarea altor drepturi economice, sociale și culturale. În al doilea rând, informațiile privind riscurile și beneficiile științei și tehnologiei ar trebui să fie accesibile fără discriminare. În al treilea rând, fiecare ar trebui să aibă posibilitatea deschisă de a participa la progresul științific, fără discriminare. Astfel, statele părți ar trebui să înlăture barierele discriminatorii care împiedică persoanele să participe la progresul științific, de exemplu facilitând populațiilor marginalizate accesul la educație științifică.

18. Calitatea se referă la cea mai avansată, actualizată și general acceptată și verificabilă știință disponibilă la momentul respectiv, în conformitate cu standardele general acceptate de comunitatea științifică. Acest element se aplică procesului de creație științifică, dar și accesului la aplicațiile și beneficiile științei. Calitatea include, de asemenea, reglementarea și certificarea, după necesitate, pentru a asigura dezvoltarea și aplicarea responsabilă și etică a științei. Statele ar trebui să se bazeze pe cunoștințe științifice larg acceptate, în dialog cu

⁷ Recomandarea privind știința și cercetătorii științifici, pct. 16 (a) (v).

comunitatea științifică, pentru a reglementa și a certifica circulația noilor aplicații științifice accesibile publicului.

19. Acceptabilitatea înseamnă că ar trebui depuse eforturi pentru a garanta că știința este explicată și că aplicațiile acesteia sunt difuzate astfel încât să se faciliteze acceptarea acestora în contexte culturale și sociale diferite, cu condiția ca acest lucru să nu afecteze integritatea și calitatea lor. Educația științifică și produsele științifice ar trebui să fie adaptate particularităților populațiilor cu nevoi speciale, cum sunt persoanele cu dizabilități. Acceptabilitatea înseamnă, de asemenea, că cercetarea științifică trebuie să încorporeze standarde etice pentru a asigura integritatea și respectarea demnității umane, cum sunt standardele propuse în Declarația universală asupra bioeticii și drepturilor omului. Unele dintre aceste standarde constau în faptul că beneficiile pentru participanții la cercetare și alte persoane afectate ar trebui să fie maximizate, iar orice prejudiciu posibil să fie minimizat prin protecție și garanții rezonabile; ar trebui garantate autonomia și consimțământul liber și informat al participanților; ar trebui respectate confidențialitatea și viața privată; grupurile sau persoanele vulnerabile ar trebui protejate în mod special pentru a evita orice discriminare; iar diversitatea culturală și pluralismul ar trebui să beneficieze de atenția cuvenită.

20. Astfel cum s-a explicat la pct. 13 de mai sus, protecția libertății cercetării științifice este, de asemenea, un element al dreptului de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale.

B. Limitări

21. Ar putea fi necesare anumite limitări ale dreptului de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale, deoarece știința și aplicațiile sale pot, în anumite contexte, să afecteze drepturile economice, sociale și culturale. Cu toate acestea, limitările dreptului trebuie să respecte cerințele art. 4 din Pact: în primul rând, limitările trebuie să fie stabilite de lege; în al doilea rând, trebuie să aibă scopul promovării „bunăstării generale într-o societate democratică”; și, în al treilea rând, orice restrângere trebuie să fie compatibilă cu natura dreptului afectat. În accepțiunea Comitetului, înseamnă că limitările trebuie să respecte obligațiile fundamentale minime ale dreptului și trebuie să fie proporționale cu scopul urmărit. Înseamnă că, în cazul în care există mai multe mijloace capabile în mod rezonabil să atingă scopul legitim al limitării, trebuie ales acela care restrânge cel mai puțin drepturile economice, sociale și culturale,⁸ iar sarcinile aplicate exercitării dreptului nu ar trebui să depășească beneficiile limitării.

22. Limitările privind aplicațiile științei și tehnologiei pot fi folosite pentru a garanta siguranța și calitatea produselor utilizate de persoane. Ar putea fi necesare evaluări ale impactului asupra drepturilor omului pentru a proteja persoanele împotriva aplicațiilor riscante. De asemenea, pot fi necesare limitări ale procesului de cercetare, în special atunci când cercetarea afectează ființe umane, pentru a le proteja demnitatea, integritatea și consimțământul când sunt implicate în cercetare. Atunci când cercetarea se face în țări sau în rândul unor populații diferite de cele ale cercetătorilor, statul de origine trebuie să garanteze drepturile și obligațiile tuturor părților implicate. Cu toate acestea, orice limitare a conținutului cercetării științifice implică o sarcină strictă de justificare din partea statelor, pentru a evita încălcarea libertății de cercetare.

IV. Obligații

A. Obligații generale

23. Statele părți trebuie să ia măsuri, în limita resurselor lor disponibile, pentru realizarea deplină a dreptului de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale. Deși realizarea deplină a dreptului se poate face progresiv, este necesar să se facă demersuri în direcția acestuia imediat sau într-o perioadă de timp rezonabil de scurtă. Astfel

⁸ Comentariul general nr. 21, pct. 19.

de demersuri ar trebui să fie făcute conștient, concrete și specifice, utilizând toate mijloacele adecvate, inclusiv adoptarea de măsuri legislative și bugetare.

24. Ca și în cazul tuturor celorlalte drepturi enunțate în Pact, există o prezumție solidă că nu sunt permisibile măsurile retrogresive luate în legătură cu dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale.⁹ Printre exemplele de măsuri retrogresive se numără eliminarea programelor sau politicilor necesare pentru menținerea, dezvoltarea și difuzarea științei; ridicarea de obstacole în calea educației și a informării cu privire la știință; ridicarea de obstacole în calea participării cetățenilor la activități științifice, inclusiv dezinformarea menită să erodeze înțelegerea și respectarea de către cetățeni a științei și cercetării științifice; și adoptarea de modificări de legi și de politici care reduc amploarea colaborării internaționale în domeniul științei. În circumstanțele excepționale în care măsurile retrogresive pot fi inevitabile, statele trebuie să se asigure că aceste măsuri sunt necesare și proporționale. Măsurile ar trebui să rămână în vigoare numai în măsura în care sunt necesare; să atenueze inegalitățile care pot lua amploare în vremuri de criză și să garanteze că drepturile persoanelor și grupurilor defavorizate și marginalizate nu sunt afectate în mod disproporționat; de asemenea, să garanteze obligațiile fundamentale minime (a se vedea E/C.12/2016/1).

25. Statele părți au obligația imediată de a elimina toate formele de discriminare împotriva persoanelor și grupurilor în exercitarea de către acestea a drepturilor economice, sociale și culturale. Această datorie este deosebit de importantă în ceea ce privește dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale, deoarece persistă inegalități profunde în exercitarea acestui drept. Statele trebuie să adopte măsurile necesare în vederea eliminării condițiilor și combaterii atitudinilor care perpetuează inegalitatea și discriminarea pentru a permite tuturor persoanelor și grupurilor să beneficieze de acest drept fără discriminare, inclusiv pentru motive de religie, origine națională, sex, orientare sexuală și identitate de gen, rasă și identitate etnică, dizabilitate, sărăcie și orice alt statut relevant.

26. Datoria de a elimina discriminarea este o obligație transversală pe care statele ar trebui să o aibă în vedere în îndeplinirea tuturor celorlalte obligații. De exemplu, datoria statelor de a lua măsuri pentru dezvoltarea și difuzarea științei [art. 15 (2)] include obligația de a depune toate eforturile necesare pentru a depăși inegalitățile persistente în progresul științific prin mijloace de educare și comunicare adecvate din perspectivă culturală și de gen, cu scopul de a încuraja cea mai largă participare la progresul științific a populațiilor care au fost de obicei excluse de la asemenea progres.

27. Obligația de a combate discriminarea pentru aceste motive are implicații asupra elaborării și aplicării tuturor politicilor legate de dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale. De exemplu, statele trebuie, cu atenție, să elaboreze și să pună în aplicare programe de educație științifică de calitate, pentru a oferi tuturor persoanelor șanse egale să dobândească un nivel fundamental de înțelegere și cunoaștere a științei și formare profesională necesare pentru a face carieră în știință, precum și pentru a asigura accesul fără discriminare la locurile de muncă disponibile în domeniile cercetării științifice.¹⁰

B. Protecție specială pentru grupuri specifice

28. Fără a aduce atingere obligației statelor de a elimina toate formele de discriminare, ar trebui acordată o atenție specială grupurilor care s-au confruntat cu discriminare sistemică în exercitarea dreptului de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale, ca de exemplu: femeile; persoanele cu dizabilități; persoanele lesbiene, homosexuale, bisexuale, transgen și intersexuale; populațiile indigene; și persoanele care trăiesc în sărăcie. Ar putea fi necesare măsuri speciale temporare pentru a obține egalitatea de fond și a remedia manifestările actuale ale modelelor anterioare de excludere a acestor grupuri. Având un

⁹ Comitetul pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale, Comentariul general nr. 14 (2000) privind dreptul la cel mai înalt standard posibil de sănătate, pct. 32.

¹⁰ Recomandarea privind știința și cercetătorii științifici, pct. 13 (b).

spațiu limitat, prezentul comentariu general se concentrează asupra femeilor, a persoanelor cu dizabilități, persoanelor care trăiesc în sărăcie și populațiilor indigene.

Femeile

29. Femeile sunt adesea subreprezentate în activitatea științifică. Uneori, acest lucru este consecința situațiilor de discriminare directă în ceea ce privește accesul la educație sau la încadrarea în muncă și promovarea profesională. În alte cazuri, discriminarea este mai subtilă și se bazează pe stereotipuri sau practici profesionale care descurajează participarea femeilor la cercetarea științifică. În special, progresul femeilor în carierele științifice, atât în mediul academic, cât și în industrie, este limitat cumulativ pe măsură ce acestea avansează în ierarhie.

30. Accesul inegal între bărbați și femei la știință implică o dublă discriminare. În primul rând, femeile au dreptul de a participa la cercetarea științifică la egalitate cu bărbații; astfel, accesul inegal la educație științifică sau cariere științifice constituie discriminare în principiu. În al doilea rând, întrucât femeile sunt subreprezentate în cercetarea științifică, se întâmplă foarte frecvent ca cercetarea științifică și noile tehnologii să fie părtinitoare față de gen și să nu acorde atenție particularităților și nevoilor femeilor.

31. Prin urmare, statele trebuie să înlăture imediat barierele care afectează accesul fetelor și femeilor la educație și cariere în științe de calitate. În plus, statele trebuie să ia măsuri pentru a asigura egalitatea în fond a femeilor în ceea ce privește accesul la educație științifică și cariere științifice, de exemplu prin sensibilizarea opiniei publice în vederea eliminării stereotipurilor care exclud femeile din știință sau prin adoptarea de politici atât pentru bărbați, cât și pentru femei, pentru a echilibra viața de familie cu carierele științifice. Ar putea fi necesare măsuri speciale temporare, ca de exemplu cote pentru numărul de femei din învățământul științific, pentru a accelera atingerea egalității de fond în exercitarea dreptului de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale. Disponibilitatea grădinițelor și a altor instituții de îngrijire a copiilor este, de asemenea, esențială pentru promovarea egalității.

32. O abordare care ține seama de diferențele de gen nu este un lux pentru cercetarea științifică, ci un instrument esențial pentru a garanta că progresul științific și noile tehnologii țin seama în mod corespunzător de caracteristicile și nevoile femeilor și fetelor. Această abordare nu ar trebui să fie amânată până în ultimele etape ale cercetării, ci integrată din prima etapă, ca de exemplu alegerea subiectului și elaborarea metodologiilor, și trebuie să fie prezentă în toate etapele cercetării științifice și ale aplicațiilor sale, inclusiv în timpul evaluării impactului acesteia. Deciziile privind finanțarea sau politicile generale trebuie, de asemenea, să țină seama de diferențele de gen.

33. O abordare care ține seama de diferențele de gen este deosebit de relevantă pentru dreptul la sănătate sexuală și sănătatea reproducerii. Statele părți trebuie să asigure accesul la tehnologii științifice actualizate necesare femeilor în legătură cu acest drept. În special, statele părți ar trebui să asigure accesul la forme de contracepție moderne și sigure, inclusiv contracepție de urgență, medicamente pentru avort, tehnologii de reproducere asistată medical, precum și alte bunuri și servicii legate de sex și reproducere, pe baza nediscriminării și egalității, astfel cum se subliniază în Comentariul general nr. 22 (2016) privind dreptul la sănătatea sexuală și sănătatea reproducerii. Trebuie acordată o atenție specială protecției consimțământului liber, prealabil și informat al femeilor în ceea ce privește tratamentele sau cercetarea științifică privind sănătatea sexuală și sănătatea reproducerii.

Persoanele cu dizabilități

34. Persoanele cu dizabilități au suferit o discriminare profundă în ceea ce privește exercitarea dreptului de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale, fie din cauza marilor obstacole fizice, de comunicare și de informare în calea accesului la învățământul științific de bază și superior și la cariere, fie din cauza faptului că rezultatele progresului științific nu iau în considerare caracteristicile și nevoile specifice ale acestora. Persoanele cu dizabilități aduc propriile perspective și experiențe unice în peisajul științific, contribuind astfel în mod specific la promovarea dreptului de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale.

35. Statele părți ar trebui, cel puțin, să adopte următoarele măsuri și politici pentru a depăși discriminarea persoanelor cu dizabilități în exercitarea acestui drept: (a) să promoveze participarea și contribuțiile persoanelor cu dizabilități, inclusiv ale femeilor cu dizabilități care se confruntă cu discriminare multiplă, în procedurile de luare a deciziilor privind știința; (b) să elaboreze statistici privind accesul la știință și beneficiile sale defalcate pe dizabilități; (c) să pună în aplicare designul universal; (d) să promoveze tehnologii care înlesnesc accesul la educația științifică și încadrarea în muncă a persoanelor cu dizabilități; (e) să se asigure că persoanelor cu dizabilități li se asigură adaptări rezonabile pentru a le oferi acces la educație și cariere în știință și pentru a se asigura că acestea beneficiază de rezultatele dezvoltării științifice, inclusiv prin difuzarea și diseminarea acestora în formate adaptate; (f) să adopte măsuri corespunzătoare pentru a populariza capacitățile și contribuțiile persoanelor cu dizabilități și pentru a combate stereotipurile și practicile dăunătoare referitoare la aceste persoane;¹¹ și (g) să se asigure că persoanele cu dizabilități și-au dat consimțământul gratuit, prealabil și informat atunci când sunt subiecte de cercetare.

Persoane care trăiesc în sărăcie, inegalitate și știință

36. În ultimele decenii, creșterea inegalităților a subminat statul de drept și a avut efecte negative asupra exercitării drepturilor economice, sociale și culturale (a se vedea A/HRC/29/31). Inegalitatea economică împiedică accesul egal la educația științifică și la beneficiile progresului științific al persoanelor din gospodării cu venituri mici și, în special, al persoanelor care trăiesc în sărăcie. La rândul său, acest lucru consolidează inegalitățile economice, deoarece persoanele din gospodării cu venituri mai mari pot beneficia de o educație științifică mai bună și pot avea acces la cele mai recente și mai scumpe inovații științifice, permițând persoanelor înstărite să devină mai productive din punct de vedere tehnologic decât persoanele sărace, ceea ce perpetuează inegalitățile și oferă o justificare aparentă a acestora.

37. Întrucât egalitatea se află la baza drepturilor omului, statele trebuie să depună toate eforturile pentru a rupe acest cerc vicios între inegalitatea materială și accesul inegal la dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale. Aceasta implică o strategie triplă. În primul rând, statele părți ar trebui să adopte politici de reducere a inegalităților, un subiect care depășește domeniul de aplicare al acestui comentariu general, dar care se află la baza discuțiilor actuale privind democrația și drepturile omului. În al doilea rând, statele părți au nevoie de o strategie specifică pentru a consolida accesul persoanelor care trăiesc în sărăcie la o educație științifică de calitate. În al treilea rând, statele ar trebui să acorde prioritate inovațiilor științifice și tehnice care servesc în special nevoilor persoanelor care trăiesc în sărăcie și să se asigure că aceste persoane au acces la inovațiile tehnice.

38. Statele ar trebui să adopte măsuri pentru a se asigura că acei copii care trăiesc în sărăcie, în special cei cu dizabilități, au acces deplin la exercitarea dreptului de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale, deoarece au dreptul la îngrijire și asistență specială, în special prin instrumente pedagogice și educație științifică de calitate care permit dezvoltarea personalității, a talentelor și a abilităților mintale și fizice ale copilului la potențialul lor maxim.¹²

Cunoștințele tradiționale și populațiile indigene

39. Cunoștințele locale, tradiționale și indigene, în special în ceea ce privește natura, speciile (flora, fauna, semințele) și proprietățile acestora, sunt prețioase și au de jucat un rol important în dialogul științific global. Statele trebuie să ia măsuri pentru a proteja aceste cunoștințe prin diferite mijloace, inclusiv prin regimuri speciale ale proprietății intelectuale, și pentru a asigura proprietatea și controlul asupra acestor cunoștințe tradiționale de către comunitățile locale și tradiționale și populațiile indigene.

40. Populațiile indigene și comunitățile locale de pe glob ar trebui să participe la un dialog intercultural global pentru progresul științific deoarece contribuțiile lor sunt prețioase, iar știința nu ar trebui folosită ca instrument de impunere culturală. Statele părți trebuie să ofere

¹¹ Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, în special art. 1–9.

¹² Convenția cu privire la drepturile copilului, în special art. 24 și 29.

populațiilor indigene, cu respectul cuvenit autodeterminării lor, atât mijloacele educaționale, cât și cele tehnologice pentru a participa la acest dialog. De asemenea, trebuie să ia toate măsurile pentru a respecta și a proteja drepturile populațiilor indigene, în special terenurile lor, identitățile lor și interesele morale și materiale care rezultă din cunoștințele lor, ale căror autori sunt, în mod individual sau colectiv. Este necesară o consultare autentică pentru a obține consimțământul liber, prealabil și informat ori de câte ori statele părți sau actorii nestatali desfășoară activități de cercetare, iau decizii sau elaborează politici în domeniul științei care au impact asupra populațiilor indigene sau atunci când utilizează cunoștințele acestora.

C. Obligații specifice

41. Statele părți au obligația de a respecta, a proteja și a realiza dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale.

Obligația de a respecta

42. Obligația de a respecta impune ca statele părți să se abțină de la ingerințe directe sau indirecte în exercitarea acestui drept. Exemple ale obligației de a respecta includ: eliminarea barierelor din calea accesului la educație științifică de calitate și în calea unor cariere științifice; evitarea dezinformării, defăimării sau a dezinformării intenționate având ca scop să submineze înțelegerea și respectarea de către cetățeni a științei și a cercetării științifice; eliminarea cenzurii sau a limitărilor arbitrare privind accesul la internet, ceea ce subminează accesul la cunoștințele științifice și diseminarea acestora; și evitarea impunerii, sau eliminarea, a obstacolelor în calea colaborării internaționale între savanți, cu excepția cazului în care aceste limitări se pot justifica în conformitate cu art. 4 din Pact.

Obligația de a proteja

43. Obligația de a proteja impune statelor părți să adopte măsuri pentru a împiedica orice persoană sau entitate să cauzeze o ingerință în dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și aplicațiile sale – de exemplu prin împiedicarea accesului la cunoștințe sau prin discriminare pe motive de gen, orientare sexuală sau identitate de gen ori alte împrejurări. Aceste persoane sau entități ar putea include universități, școli, laboratoare, asociații culturale sau științifice, pacienți din spitale și voluntari care participă la experimente științifice. Exemple ale acestei obligații de a proteja sunt: asigurarea faptului că asociațiile științifice, universitățile, laboratoarele și alți actori nestatali nu aplică criterii discriminatorii; protejarea persoanelor împotriva participării la cercetare sau la teste care contravin standardelor etice aplicabile pentru cercetarea responsabilă și garantarea consimțământului lor liber, prealabil și informat; asigurarea faptului că persoanele și entitățile de drept privat nu difuzează informații științifice false, inexacte ori incomplete; și asigurarea faptului că investițiile private în instituțiile științifice nu sunt utilizate pentru a influența în mod necorespunzător orientarea cercetării sau pentru a limita libertatea științifică a cercetătorilor.

44. Uneori, statele părți pot fi nevoite să protejeze oamenii în cadrul propriului context familial, social sau cultural atunci când este afectat dreptul lor de a participa și de a beneficia de progresul științific și aplicațiile sale. Persoanele care, din cauza vârstei sau capacității lor, nu pot să aleagă pentru ele însele, trebuie să beneficieze de protecție specială. De exemplu, atunci când părinții decid să nu permită vaccinarea copiilor pentru motive pe care comunitatea științifică le consideră false, decizia părinților implică riscuri pentru copii și, uneori, pentru societate, ca urmare a posibilei reapariții a unor boli infecțioase care anterior se aflau sub control. În aceste cazuri, interesul superior al copilului trebuie să fie un considerent principal. În unele contexte, persoanele pot fi supuse unei mari presiuni din partea mediului lor social pentru a se supune unui tratament tradițional, în loc să beneficieze de cea mai bună asistență medicală disponibilă. Statele părți trebuie să garanteze fiecăruia dreptul de a alege tratamentul pe care îl doresc sau de a refuza tratamentul cunoscând pe deplin riscurile și beneficiile tratamentului relevant, sub rezerva oricăror limitări care îndeplinesc criteriile prevăzute la art. 4 din Pact. Statele trebuie, de asemenea, să stabilească măsuri de protecție față de mesajele provenite din pseudoștiință, care generează ignoranță și așteptări false în rândul celor mai vulnerabile categorii ale populației.

Obligația de a realiza

45. Datoria de a realiza impune ca statele să adopte măsuri legislative, administrative, bugetare și de altă natură și să instituie căi de recurs eficiente având ca scop exercitarea deplină a dreptului de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale. Acestea includ politici educaționale, granturi, instrumente de participare, difuzare, asigurarea accesului la internet și la alte surse de cunoștințe, participarea la programe de cooperare internațională și asigurarea unei finanțări adecvate.

46. Datoria de a realiza este consolidată și specificată la art. 15 (2) din Pact, care prevede că statele părți trebuie să ia măsurile necesare pentru a asigura menținerea, dezvoltarea și difuzarea științei. Statele părți nu numai că au datoria de a permite persoanelor să participe la progresul științific, dar au, de asemenea, o datorie pozitivă de a promova activ progresul științei, printre altele, prin educație și investiții în știință și tehnologie. Aceasta include aprobarea unor politici și reglementări care încurajează cercetarea științifică, alocarea de resurse adecvate în bugete și crearea, în general, a unui mediu favorabil și participativ pentru menținerea, dezvoltarea și difuzarea științei și tehnologiei. Aceasta implică, printre altele, protejarea și promovarea libertății academice și științifice, inclusiv a libertății de exprimare și a libertății de a căuta, de a primi și de a răspândi informații științifice, a libertății de asociere și a dreptului de a circula liber; garantarea egalității accesului și participării tuturor actorilor publici și privați; crearea capacității și educația.¹³

47. Obligația de a realiza este deosebit de importantă pentru crearea și garantarea accesului la beneficiile aplicațiilor progresului științific. Statele ar trebui să utilizeze la maxim resursele lor disponibile pentru a depăși obstacolele cu care s-ar putea confrunta orice persoană pentru a beneficia de noile tehnologii sau de alte forme de aplicații ale progreselor științifice. Acest lucru este deosebit de relevant pentru grupurile defavorizate și marginalizate. Progresul științific și aplicațiile sale ar trebui să fie, pe cât posibil, accesibile și convenabile (ca preț) persoanelor care au nevoie de bunuri sau servicii specifice. Instituțiile publice din diferite sectoare ar trebui să dispună de un mandat clar pentru a depăși în mod activ excluderea de la aceste progrese și aplicații, în special în domeniile sănătății și educației. Cunoștințele despre progresul științific și aplicațiile sale ar trebui să fie făcute accesibile publicului larg prin intermediul școlilor, universităților, colegiilor tehnice, bibliotecilor, muzeelor, mass-mediei tipărite și electronice și al altor canale. Sunt necesare programe specifice pentru a depăși problemele legate de vârstă, limbă sau alte aspecte ale diversității culturale care sunt întâmpinate la accesul la cunoștințele științifice și aplicațiile acestora.

48. Toate statele ar trebui să contribuie, la nivelul maxim al resurselor lor disponibile, la această sarcină comună de dezvoltare a științei. Recomandarea ca statele sărace să se concentreze exclusiv asupra științei aplicate crește de fapt decalajul și distribuția inechitabilă a cunoștințelor și a puterii între state.

49. Importanța datoriei statelor de a difuza știința și a încuraja participarea cetățenilor nu poate fi subestimată. Cunoștințele de bază ale științei, metodele și rezultatele sale, au devenit un element esențial pentru a fi un cetățean autonom și pentru exercitarea altor drepturi, ca de exemplu accesul la o muncă decentă. Statele trebuie să depună toate eforturile pentru a asigura un acces echitabil și deschis la literatură, date și conținut cu caracter științific, inclusiv prin înlăturarea barierelor din calea publicării, împărtășirii și arhivării rezultatelor științifice.¹⁴ Cu toate acestea, știința deschisă nu poate fi realizată numai de stat. Este un efort comun la care ar trebui să contribuie toate celelalte părți interesate, la nivel național și internațional, inclusiv savanții, universitățile, editurile, asociațiile științifice, agențiile de finanțare, bibliotecile, mass-media și instituțiile neguvernamentale. Toate aceste părți interesate joacă un rol decisiv în difuzarea cunoștințelor, mai ales în ceea ce privește rezultatele cercetării finanțate din fonduri publice.

50. Ca o consecință a dreptului la libertate de cercetare și a obligației statelor de a difuza știința, savanții au, în principiu, dreptul de a publica rezultatele cercetării lor. Orice limitare a acestui drept ar trebui să fie compatibilă cu art. 4 din Pact. În special, statele ar trebui să se

¹³ Declarația privind dreptul de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale, adoptată la Veneția, pct. 13.

¹⁴ Recomandare privind știința și cercetătorii științifici, pct. 13 (c) și 36.

asigure că orice rezervă contractuală aplicată acestui drept este în concordanță cu interesul public, rezonabilă și proporțională și că prevede în mod corespunzător recunoașterea meritelor și contribuțiilor cercetătorilor științifici la rezultatele cercetării.

D. Obligații fundamentale

51. Statele părți trebuie să pună în aplicare, cu prioritate, obligațiile fundamentale. În cazul în care un stat parte nu își îndeplinește aceste obligații fundamentale, acesta trebuie să demonstreze că a depus toate eforturile rezonabile pentru a le respecta, având în vedere totalitatea drepturilor consacrate în Pact și în contextul nivelului maxim al resurselor sale disponibile, în mod individual și prin asistență și cooperare internațională.

52. Obligațiile fundamentale legate de dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale impun statelor părți:

- Să elimine legile, politicile și practicile care limitează în mod nejustificat accesul persoanelor sau al anumitor grupuri la facilități, servicii, bunuri și informații legate de știință, cunoștințe științifice și aplicațiile acestora;
- Să identifice și să elimine orice legi, politici, practici, prejudecăți sau stereotipuri care subminează participarea femeilor și fetelor în domeniile științifice și tehnologice;
- Să înlăture limitările asupra libertății de cercetare științifică care sunt incompatibile cu art. 4 din Pact;
- Să elaboreze o lege-cadru națională participativă cu privire la acest drept, prevăzută cu căi de recurs în caz de încălcare, și să adopte și să aplice o strategie națională sau un plan de acțiune cu caracter participativ pentru realizarea acestui drept, care să includă o strategie pentru menținerea, dezvoltarea și difuzarea științei;
- Să se asigure că persoanele au acces la educația de bază și competențele necesare pentru înțelegerea și aplicarea cunoștințelor științifice și că educația științifică din școlile publice și private respectă cele mai bune cunoștințe științifice disponibile;
- Să asigure accesul la acele aplicații ale progresului științific care sunt esențiale pentru exercitarea dreptului la sănătate și a altor drepturi economice, sociale și culturale;
- Să se asigure că, la alocarea resurselor publice, se acordă prioritate cercetării în domeniile în care există cea mai mare nevoie de progrese științifice în domeniul sănătății, al alimentelor și al altor necesități de bază legate de drepturile economice, sociale și culturale și bunăstarea populației, în special în ceea ce privește grupurile vulnerabile și marginalizate;
- Să adopte mecanisme menite să alinieze politicile și programele guvernamentale la cele mai bune dovezi științifice general acceptate care sunt disponibile;
- Să se asigure că profesioniștii din domeniul sănătății sunt instruiți în mod corespunzător în ceea ce privește utilizarea și aplicarea tehnologiilor și medicamentelor moderne care rezultă din progresul științific;
- Să promoveze informații științifice exacte și să evite dezinformarea, defăimarea și informarea eronată, intenționată, a publicului în încercarea de a le submina cetățenilor înțelegerea și respectul față de știință și cercetare științifică;
- Să adopte mecanisme de protecție a persoanelor împotriva consecințelor dăunătoare ale practicilor false, inexacte ori incomplete bazate pe pseudo-știință, în special atunci când alte drepturi economice, sociale și culturale sunt în pericol;
- Să promoveze dezvoltarea contactelor și cooperării internaționale în domeniul științific, fără a impune asupra circulației persoanelor, bunurilor și cunoștințelor alte restricții decât cele justificabile în conformitate cu art. 4 din Pact.

V. Teme speciale de aplicare pe scară largă

A. Participare și transparență

53. Principiile transparenței și participării sunt esențiale pentru ca știința să devină obiectivă și fiabilă și pentru a avea garanția că aceasta nu este supusă unor interese care nu sunt științifice sau care sunt incompatibile cu principiile fundamentale ale drepturilor omului și cu bunăstarea societății.¹⁵ Secretizarea și coluziunea sunt, în principiu, contrare integrității științei în serviciul umanității. Astfel, statele ar trebui să ia măsuri pentru a evita riscurile asociate existenței unor conflicte de interese prin crearea unui mediu în care conflictele de interese reale sau percepute să fie dezvăluite și reglementate în mod corespunzător, în special cele care implică cercetători științifici care oferă consiliere politică guvernanților și altor funcționari publici.¹⁶

54. Un beneficiu clar al progresului științific este acela că cunoștințele științifice sunt folosite în procesul de luare a deciziilor și în politici, care ar trebui, pe cât posibil, să se bazeze pe cele mai bune dovezi științifice disponibile. Statele ar trebui să facă eforturi pentru a-și alinia politicile la cele mai bune dovezi științifice disponibile. În plus, acestea ar trebui să promoveze încrederea publică și sprijinul public pentru științe la nivelul întregii societăți și o cultură a implicării active a cetățenilor în știință, în special printr-o dezbatere democratică energică și informată privind producerea și utilizarea cunoștințelor științifice, precum și printr-un dialog între comunitatea științifică și societate.¹⁷

55. Cu tot respectul cuvenit libertății științifice, unele decizii privind orientarea cercetării științifice sau adoptarea anumitor progrese tehnice ar trebui să fie supuse controlului public și participării cetățenilor. Pe cât posibil, politicile științifice sau tehnologice ar trebui să fie stabilite prin intermediul unor procese participative și transparente și ar trebui să fie puse în aplicare împreună cu mecanisme de transparență și răspundere.

B. Participarea și principiul precauției

56. Participarea include totodată dreptul de informare și participare la controlarea riscurilor implicate în anumite procese științifice și aplicațiile lor. În acest context, principiul precauției joacă un rol important. Acest principiu impune ca, în absența unei depline certitudini științifice, atunci când o acțiune sau o politică poate duce la un prejudiciu inacceptabil pentru public sau mediu, să se facă demersuri pentru a evita sau a diminua acest prejudiciu. Prejudiciul inacceptabil include acel prejudiciu pentru oameni sau pentru mediu care: (a) amenință viața sau sănătatea oamenilor; (b) este grav și efectiv ireversibil; (c) este inechitabil față de generațiile prezente sau viitoare; sau (d) este impus fără a lua în considerare în mod corespunzător drepturile omului ale celor afectați.¹⁸ Evaluările impactului în domeniul tehnologic și al drepturilor omului sunt instrumente care contribuie la identificarea riscurilor potențiale la începutul procesului și utilizarea aplicațiilor științifice.

57. Aplicarea principiului precauției este uneori controversată, în special în ceea ce privește cercetarea științifică în sine, întrucât limitările aplicate libertății cercetării științifice sunt compatibile cu Pactul numai în condițiile prevăzute la art. 4. Dimpotrivă, acest principiu este aplicat în sens mai larg pentru utilizarea și aplicarea rezultatelor științifice. Principiul precauției nu ar trebui să împiedice și să prevină progresul științific, care este benefic pentru omenire. Însă ar trebui să poată aborda riscurile posibile pentru sănătatea oamenilor și pentru mediu, printre altele. Astfel, în cazuri controversate, participarea și transparența devin esențiale deoarece riscurile și potențialul unor progrese tehnice sau al unor cercetări științifice

¹⁵ Declarația privind dreptul de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale, adoptată la Veneția, pct. 12.

¹⁶ Recomandare privind știința și cercetătorii științifici, pct. 9 și 14.

¹⁷ Ibidem, pct. 5 (c) și (g).

¹⁸ Comisia Mondială de etică a cunoștințelor științifice și a tehnologiilor, „Principiul precauției”, (Paris, UNESCO, 2005), pag. 14.

ar trebui făcute publice pentru a permite societății, prin deliberări publice informate, transparente și participative, să decidă dacă riscurile sunt sau nu acceptabile.

C. Cercetarea științifică privată și proprietatea intelectuală

58. În lumea contemporană, o parte semnificativă a cercetării științifice este realizată de întreprinderi comerciale și actori nestatali. Acest lucru nu numai că este compatibil cu Pactul, dar poate fi totodată esențial în exercitarea dreptului de a participa la și de a beneficia de progresul științific și aplicațiile sale. Cu toate acestea, privatizarea pe scară largă a cercetării științifice fără nicio altă analiză ar putea avea uneori efecte negative asupra exercitării acestui drept.

59. În unele cazuri, cercetarea științifică efectuată sau finanțată de actori privați poate genera conflicte de interese, de exemplu atunci când corporațiile comerciale sprijină cercetarea legată de tipul de activități economice în care sunt implicate, așa cum s-a întâmplat în trecut cu unele societăți comerciale de tutun. Ar trebui să se instituie mecanisme pentru dezvoltarea acestor conflicte de interese reale sau percepute.

60. Cercetarea științifică privată a fost asociată cu dezvoltarea de regimuri juridice internaționale și naționale în materie de proprietate intelectuală, care au relații complexe cu dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale. Pe de o parte, proprietatea intelectuală consolidează dezvoltarea științei și tehnologiei prin stimulente economice pentru inovare, precum brevetele pentru inventatori, care stimulează implicarea actorilor privați în cercetarea științifică. Pe de altă parte, proprietatea intelectuală poate afecta negativ progresul științei și accesul la beneficiile acesteia, cel puțin în trei moduri. Este necesar să se abordeze aceste trei probleme pentru a garanta că proprietatea intelectuală promovează cercetarea și inovația esențiale pentru exercitarea deplină a drepturilor economice, sociale și culturale, fără a submina aceste drepturi.

61. În primul rând, proprietatea intelectuală poate crea uneori distorsiuni în finanțarea cercetării științifice deoarece sprijinul financiar privat ar putea fi acordat numai proiectelor de cercetare profitabile, în timp ce finanțarea pentru abordarea unor probleme esențiale pentru drepturile economice, sociale și culturale ar putea să nu fie adecvată deoarece aceste aspecte nu par atractive din punct de vedere financiar pentru întreprinderi. Acesta a fost cazul așa-numitelor boli neglijate. În al doilea rând, unele reglementări privind proprietatea intelectuală limitează schimbul de informații privind cercetarea științifică pentru o anumită perioadă, așa cum este cazul exclusivității datelor pentru titularii brevetelor incluse în unele tratate „TRIP-plus”.¹⁹ În plus, prețul excesiv al anumitor publicații științifice reprezintă un obstacol pentru cercetătorii cu venituri reduse, în special în țările în curs de dezvoltare. Toate aceste limitări împiedică progresul științei. În al treilea rând, deși proprietatea intelectuală oferă stimulente pozitive pentru noi activități de cercetare și, prin urmare, joacă un rol important în contribuția la inovare și la dezvoltarea științei, aceasta poate, în unele cazuri, să reprezinte obstacole semnificative pentru persoanele care doresc să aibă acces la beneficiile progresului științific, care pot fi cruciale pentru exercitarea altor drepturi economice, sociale și culturale, precum dreptul la sănătate. Brevetele acordă titularilor lor un drept exclusiv temporar de a exploata produsul sau serviciul pe care l-au inventat. Astfel, aceștia pot stabili un preț pentru aceste produse și servicii. Dacă prețurile sunt stabilite la un nivel foarte ridicat, accesul la aceste produse și servicii devine imposibil pentru persoanele cu venituri mici sau țările în curs de dezvoltare, așa cum s-a întâmplat cu unele noi medicamente care sunt esențiale pentru sănătatea și viața persoanelor cu anumite boli.

62. Statele ar trebui să ia măsuri corespunzătoare pentru a stimula efectele pozitive ale proprietății intelectuale asupra dreptului de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale, evitând în același timp posibilele efecte negative ale acesteia. În primul rând, pentru a contracara denaturările finanțării asociate proprietății intelectuale, statele ar trebui să acorde asistență financiară adecvată pentru cercetare care este importantă pentru exercitarea drepturilor economice, sociale și culturale, fie prin eforturi naționale, fie,

¹⁹ Organizația Mondială a Sănătății, Biroul Regional pentru Asia de Sud-Est, „Universal health coverage technical brief: data exclusivity and other ‘TRIPS-plus’ measures”, 2017.

dacă este necesar, prin intermediul cooperării internaționale și tehnice. Statele ar putea recurge și la alte stimulente, precum așa-numitele recompense de intrare pe piață, care deconectează remunerarea cercetării reușite de vânzările viitoare, stimulând astfel cercetarea de către actorii privați în aceste domenii altfel neglijate. În al doilea rând, statele ar trebui să depună toate eforturile, în reglementările lor naționale și în acordurile internaționale privind proprietatea intelectuală, pentru a garanta dimensiunile sociale ale proprietății intelectuale, în conformitate cu obligațiile internaționale privind drepturile omului pe care și le-au asumat (E/C.12/2001/15, pct. 18). Este necesar să se ajungă la un echilibru între proprietatea intelectuală și accesul liber și schimbul de cunoștințe științifice și aplicațiile lor, în special cele legate de realizarea altor drepturi economice, sociale și culturale, precum drepturile la sănătate, educație și hrană. Comitetul reiterează că, în cele din urmă, proprietatea intelectuală este un produs social și are o funcție socială și, prin urmare, statele părți au datoria să împiedice costurile excesiv de mari pentru accesul la medicamente esențiale, semințe de plante sau alte mijloace de producție de hrană sau pentru manuale și materiale didactice, să submineze drepturile marilor categorii ale populației la sănătate, hrană și educație.²⁰

D. Interdependența cu alte drepturi

63. Dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale este un drept al omului cu o valoare intrinsecă, dar are și o valoare instrumentală, deoarece constituie un instrument esențial pentru realizarea altor drepturi economice, sociale și culturale, în special dreptul la hrană și dreptul la sănătate.

Dreptul la hrană

64. Progresele științifice și tehnologice au sporit productivitatea agricolă, contribuind la creșterea disponibilității hranei pentru fiecare persoană și reducerea foametei. Cu toate acestea, impactul asupra mediului avut de anumite tehnologii asociate Revoluției Verzi și riscurile asociate creșterii dependenței de furnizorii de tehnologie au determinat Adunarea Generală, printre altele, să recunoască faptul că agricultorii și alte persoane care lucrează în zonele rurale au dreptul de a-și stabili propriile sisteme de hrană și agricultură, recunoscut de multe state și regiuni ca dreptul la suveranitate alimentară.²¹ Astfel, dreptul de a participa și de a beneficia de progresul științific și aplicațiile sale în agricultură ar trebui să mențină, nu să încalce, dreptul agricultorilor și al altor persoane care lucrează în mediul rural de a alege ce tehnologii li se potrivesc cel mai bine. Ar trebui sprijinite, de asemenea, tehnici agronomice ecologice cu aport redus care cresc conținutul de materii organice în sol, sechestrarea carbonului și protejarea biodiversității.

65. În plus, statele părți ar trebui să ia măsurile corespunzătoare pentru a se asigura că cercetarea și dezvoltarea agricolă integrează nevoile agricultorilor și ale altor persoane care lucrează în zonele rurale și pentru a asigura participarea activă a acestora la stabilirea priorităților și la desfășurarea cercetării și dezvoltării, ținând seama de experiența acestora și respectându-le culturile. Fiecare politică sau acțiune adoptată cu privire la biocombustibili și pesticide ar trebui să ia în considerare toate complexitățile lor interconectate și cele mai bune cunoștințe științifice disponibile.

66. Regimurile alimentare inadecvate au devenit un factor major care contribuie la înmulțirea bolilor netransmisibile în toate regiunile. Având în vedere efectele pe termen lung dovedite ale unei nutriții adecvate în timpul sarcinii și până la împlinirea vârstei de 2 ani de către copil, statele ar trebui să facă mai mult pentru a reglementa comercializarea înlocuitorilor laptelui matern, pentru a populariza informațiile despre beneficiile unor practici adecvate de hrănire și pentru a crea un mediu propice alăptării. De asemenea, statele ar trebui să redirecționeze investițiile în dezvoltarea agricolă, mutând accentul pus exclusiv pe stimularea producției de cereale – orez, grâu și porumb – către sprijinirea unor regimuri alimentare sănătoase, inclusiv măsuri adecvate pentru reducerea consumului excesiv de zahăr.

²⁰ Comitetul pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale, Comentariul general nr. 17, pct. 35.

²¹ Declarația privind drepturile agricultorilor și ale altor persoane care lucrează în zonele rurale, adoptată de Organizația Națiunilor Unite, art. 15 (4).

Culturile de cereale sunt în principal o sursă de carbohidrați și conțin destul de puține proteine și alte substanțe nutritive esențiale pentru alimentația adecvată.²²

Dreptul la sănătate

67. Legăturile dintre dreptul de a participa la și a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale și dreptul la sănătate sunt clare și diversificate. În primul rând, progresul științific creează aplicații medicale care previn boli, de exemplu vaccinurile, sau care permit un tratament mai eficient al acestora. Dreptul de a participa la și a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale este, prin urmare, esențial pentru realizarea dreptului la sănătate. Statele ar trebui să promoveze cercetarea științifică, prin asistență financiară sau alte stimulente, pentru a crea noi aplicații medicale și pentru a le face accesibile și convenabile tuturor, în special celor mai vulnerabile persoane. În special, în conformitate cu Pactul, statele părți ar trebui să acorde prioritate promovării progresului științific în vederea facilitării unor mijloace mai bune și mai accesibile pentru prevenirea, controlul și tratamentul bolilor epidemiologice, endemice, profesionale și de altă natură [art. 12 (2) (c)].

68. În acest sens, cercetarea științifică este afectată pentru anumite substanțe reglementate de convenții internaționale privind controlul stupefiantelor,²³ care încadrează aceste substanțe ca dăunătoare sănătății și fără valoare științifică sau medicală. Însă unele dintre aceste clasificări au fost făcute fără sprijin științific suficient pentru a justifica acele clasificări, deoarece există dovezi credibile cu privire la utilizările medicale ale unora dintre ele, precum canabisul pentru tratamentul anumitor tipuri de epilepsie. Astfel, statele părți ar trebui să armonizeze îndeplinirea obligațiilor care le revin în temeiul regimului internațional de control al stupefiantelor cu obligațiile lor de a respecta, a proteja și a realiza dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale, prin revizuirea periodică a politicilor lor privind substanțele controlate. Interzicerea cercetării acestor substanțe este, în principiu, o limitare a acestui drept și ar trebui să îndeplinească cerințele enunțate la art. 4 din Pact. În plus, având în vedere potențialele beneficii pentru sănătate ale acestor substanțe controlate, limitările ar trebui, de asemenea, să fie evaluate în raport cu obligațiile statelor părți în temeiul art. 12 din Pact.

69. În al doilea rând, unele aplicații ale progresului științific sunt protejate în cadrul regimurilor de proprietate intelectuală. Dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale ajută statele să se asigure că aceste drepturi de proprietate nu sunt realizate în detrimentul dreptului la sănătate. Acest drept devine un mediator semnificativ între un drept al omului – dreptul la sănătate – și un drept de proprietate. După cum se menționează în Declarația de la Doha privind Acordul TRIPS și sănătatea publică, adoptată de Organizația Mondială a Comerțului (2001), regimul proprietății intelectuale ar trebui interpretat și aplicat într-un mod care să susțină datoria statelor „de a proteja sănătatea publică și, în special, de a promova accesul la medicamente pentru toți”. Astfel, statele părți ar trebui să utilizeze, atunci când este necesar, toate flexibilitățile din Acordul TRIPS, precum licențele obligatorii, pentru a asigura accesul la medicamente esențiale, în special pentru grupurile cele mai defavorizate. Statele părți ar trebui, de asemenea, să se abțină de la a acorda condiții cu durate disproporționate de lungi de protecție a brevetului pentru noile medicamente pentru a permite, într-un termen rezonabil, producerea de medicamente generice sigure și eficiente pentru aceleași boli.

70. În al treilea rând, statele părți au datoria de a pune la dispoziția tuturor persoanelor, fără discriminare, în special a celor mai vulnerabile, toate aplicațiile optime disponibile ale progresului științific necesare pentru a beneficia de cel mai înalt standard posibil de sănătate. Statele părți ar trebui să îndeplinească această obligație în limita maximă a resurselor lor disponibile, inclusiv a celor disponibile prin asistență și cooperare internațională, și având în vedere întreaga gamă de drepturi economice, sociale și culturale. În planurile naționale de sănătate ar trebui să se acorde prioritate medicamentelor generice sigure și eficiente față de

²² Emile Frison și alții, „Agricultural biodiversity, nutrition and health: making a difference to hunger and nutrition in the developing world”, *Food and Nutrition Bulletin*, vol. 27, nr. 2 (iulie 2006).

²³ A se vedea Convenția unică asupra stupefiantelor din 1961, Convenția asupra substanțelor psihotrope din 1971 și Convenția contra traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope, adoptată de Organizația Națiunilor Unite în 1988.

medicamentele de marcă, în scopul unei mai bune utilizări a resurselor disponibile pentru realizarea drepturilor economice, sociale și culturale.

71. În al patrulea rând, unele cercetări științifice pot prezenta riscuri legate de sănătate, atât pentru participanții la cercetare, cât și ca urmare a impactului aplicațiilor cercetării relevante. Statele părți ar trebui să prevină ori să atenueze aceste riscuri printr-o aplicare atentă a principiului precauției și protejarea participanților la cercetarea științifică. În special, statele ar trebui să depună toate eforturile pentru a se asigura că medicamentele și tratamentele medicale, inclusiv în domeniul dependenței de droguri, sunt bazate pe dovezi și că riscurile implicate au fost evaluate corespunzător și comunicate în mod clar și transparent, astfel încât pacienții să poată să își dea consimțământul informat.

E. Riscuri și promisiuni ale noilor tehnologii emergente

72. Schimbările tehnologice sunt acum atât de intense și rapide încât estompează granițele dintre lumea fizică, cea digitală și cea biologică, din cauza fuziunii crescânde a progreselor științifice și tehnologice în domenii precum inteligența artificială, robotica, imprimarea 3D, biotehnologia, ingineria genetică, computerele cuantice și managementul volumelor mari de date. Aceste inovații ar putea schimba nu doar societatea și comportamentul uman, ci și ființele umane, prin inginerie genetică sau prin integrarea în corpurile umane a unor dispozitive tehnologice care transformă unele funcții biologice.

73. Aceste tehnologii emergente ar putea, pe de o parte, să îmbunătățească exercitarea drepturilor economice, sociale și culturale. De exemplu, aplicațiile inteligenței artificiale în industrie sau în servicii pot duce la creșteri enorme ale productivității și eficienței, iar biotehnologia poate permite vindecarea sau tratarea multor boli. Pe de altă parte, aceste schimbări ar putea să intensifice inegalitățile sociale prin creșterea șomajului și a segregării pe piața muncii, iar algoritmii integrați în inteligența artificială pot să consolideze discriminarea și așa mai departe.

74. Statele părți trebuie să adopte politici și măsuri care să extindă beneficiile acestor noi tehnologii, reducând în același timp riscurile acestora. Cu toate acestea, nu există soluții ușoare, având în vedere natura variată a acestor noi tehnologii și efectele lor complexe. Prin urmare, Comitetul va monitoriza în permanență impactul acestor noi tehnologii asupra exercitării drepturilor economice, sociale și culturale. Pentru Comitet, trei elemente rămân foarte importante: în primul rând, cooperarea internațională în acest domeniu ar trebui consolidată deoarece aceste tehnologii au nevoie de reglementări globale pentru a fi gestionate în mod eficient. Răspunsurile naționale fragmentate la aceste tehnologii transnaționale ar crea lacune în materie de guvernare în detrimentul exercitării drepturilor economice, sociale și culturale și ar perpetua divergențele tehnologice și decalajele economice.

75. În al doilea rând, deciziile privind dezvoltarea și utilizarea acestor tehnologii ar trebui luate în cadrul drepturilor omului și dintr-o perspectivă globală și incluzivă.²⁴ Toate principiile transversale ale drepturilor omului, precum transparența, nediscriminarea, răspunderea și respectarea demnității umane, devin esențiale în acest domeniu. De exemplu, statele părți ar trebui să dezvolte mecanisme astfel încât sistemele inteligente autonome să fie concepute astfel încât să evite discriminarea, să permită explicarea deciziilor lor și să permită asumarea răspunderii pentru utilizarea lor. În plus, statele părți ar trebui să stabilească un cadru legal care să impună actorilor nestatali obligația de precauție²⁵ cu privire la drepturile omului, în special în cazul marilor întreprinderi tehnologice (a se vedea A/74/493). Acest cadru legal ar trebui să includă măsuri care obligă întreprinderile să prevină

²⁴ A se vedea *The Age of Digital Interdependence: report of the UN Secretary-General's High-level Panel on Digital Cooperation*. Disponibil la <https://digitalcooperation.org/wp-content/uploads/2019/06/DigitalCooperation-report-web-FINAL-1.pdf>.

²⁵ Comitetul pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale, Comentariul general nr. 24 (2017) privind obligațiile statelor în conformitate cu Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale în contextul activităților comerciale, pct. 16.

discriminarea atât la nivel de intrare, cât și la cel de ieșire al sistemelor de inteligență artificială și al altor tehnologii.

76. În al treilea rând, unele aspecte legate de aceste noi tehnologii merită o atenție specială datorită impactului lor deosebit asupra exercitării drepturilor economice, sociale și culturale. De exemplu, statele părți ar trebui să adopte politici pentru a se asigura că persoanelor vulnerabile la pierderea temporară și pe termen lung a locurilor de muncă, ca urmare a progreselor științifice și tehnologice, li se oferă și sunt încurajate să urmeze cursuri de formare profesională și alte oportunități de plasare a forței de muncă. În plus, ținând seama de faptul că multe dintre inegalitățile emergente sunt strâns legate de capacitatea anumitor entități comerciale de a accesa, a stoca și a exploata volume de date masive, este esențial să se reglementeze proprietatea și controlul datelor în conformitate cu principiile drepturilor omului.

VI. Cooperarea internațională

77. Datoria de a coopera la nivel internațional în vederea realizării tuturor drepturilor economice, sociale și culturale, prevăzută la art. 2 din Pact și la art. 55 și 56 din Carta Organizației Națiunilor Unite, este consolidată în ceea ce privește dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale, întrucât art. 15 alin. (4) din Pact prevede în mod specific că statele părți recunosc urmările benefice care trebuie să rezulte din încurajarea și dezvoltarea cooperării și contactelor internaționale în domeniul științei și culturii. Statele trebuie să ia măsuri prin intermediul legislației și al politicilor, inclusiv al relațiilor diplomatice și externe, pentru a promova un mediu global care să permită științei să progreseze și societății să beneficieze de aplicațiile sale.

78. Această obligație consolidată de cooperare internațională are mai multe justificări și dimensiuni importante. În primul rând, deoarece anumite domenii ale științei necesită eforturi universale, ar trebui încurajată cooperarea internațională între savanți pentru a promova progresul științific. Astfel, statele ar trebui să ia măsuri pentru a promova și a ajuta cercetătorii științifici să participe la „comunitatea științifică și tehnologică internațională”,²⁶ în special prin facilitarea călătoriilor acestora în țară și în străinătate și prin aplicarea unor politici care permit cercetătorilor științifici să facă schimb liber de date și resurse educaționale la nivel internațional, de exemplu prin intermediul universităților virtuale.²⁷

79. În al doilea rând, cooperarea internațională este esențială datorită existenței unor decalaje internaționale profunde între țări în domeniul științei și tehnologiei. Dacă este necesar, din cauza constrângerilor financiare sau tehnologice, țările în curs de dezvoltare ar trebui să recurgă la asistență și cooperare internațională, în vederea respectării obligațiilor care le revin în temeiul Pactului. Țările dezvoltate ar trebui să contribuie la dezvoltarea științei și tehnologiei în țările în curs de dezvoltare adoptând măsuri pentru atingerea acestui scop, ca de exemplu alocarea de ajutoare pentru dezvoltare și finanțare pentru construirea și îmbunătățirea educației, cercetării și formării științifice în țările în curs de dezvoltare, promovarea colaborării între comunitățile științifice din țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare pentru a răspunde nevoilor tuturor țărilor și facilitarea progresului acestora, respectând în același timp reglementările naționale. Accesul la rezultatele cercetării și aplicațiile acestora ar trebui să fie reglementat într-o formă care permite țărilor în curs de dezvoltare și cetățenilor acestora accesul corespunzător la aceste produse într-un mod convenabil, de exemplu accesul la medicamente esențiale. Respectând dreptul savanților de a decide asupra propriilor cariere, țările dezvoltate ar trebui, de asemenea, să pună în aplicare politici rezonabile ca să identifice și să combată, în loc să stimuleze, efectele exodului creierelor.²⁸

80. În al treilea rând, beneficiile și aplicațiile rezultate din progresul științific ar trebui să fie împărtășite, cu stimulentele și reglementările corespunzătoare, cu comunitatea internațională, în special cu țările în curs de dezvoltare, comunitățile care trăiesc în sărăcie și

²⁶ Recomandarea privind știința și cercetătorii științifici, pct. 31.

²⁷ Ibidem, pct. 18.

²⁸ Ibidem.

grupurile cu nevoi și vulnerabilități speciale, în special atunci când beneficiile sunt strâns legate de exercitarea drepturilor economice, sociale și culturale.

81. În al patrulea rând, cooperarea internațională este esențială deoarece cele mai acute riscuri pentru lume legate de știință și tehnologie – de exemplu schimbările climatice, pierderea rapidă a biodiversității, dezvoltarea de tehnologii periculoase precum arme autonome bazate pe inteligență artificială sau amenințarea reprezentată de armele de distrugere în masă, în special armele nucleare – sunt transnaționale și nu pot fi abordate corespunzător fără o cooperare internațională solidă. Statele ar trebui să promoveze acorduri multilaterale pentru a preveni materializarea acestor riscuri sau a atenua efectele lor. Statele ar trebui, de asemenea, să ia măsuri în cooperare cu alte state împotriva biopirateriei și împotriva traficului ilicit de organe, țesuturi, eșantioane, resurse genetice și materiale genetice.²⁹

82. Pandemiile reprezintă un exemplu esențial al necesității cooperării științifice internaționale pentru a face față amenințărilor transnaționale. Virusurile și alți agenți patogeni nu respectă frontierele. Dacă nu se iau măsuri corespunzătoare, o epidemie locală poate deveni foarte rapid o pandemie cu consecințe devastatoare. Rolul Organizației Mondiale a Sănătății în acest domeniu rămâne fundamental și ar trebui sprijinit. Combaterea pandemiilor necesită un angajament mai puternic din partea statelor în ceea ce privește cooperarea internațională științifică deoarece soluțiile naționale sunt insuficiente. O cooperare internațională extinsă ar putea spori gradul de pregătire al statelor și al organizațiilor internaționale pentru a face față viitoarelor pandemii, de exemplu prin schimbul de informații științifice cu privire la potențialii agenți patogeni. De asemenea, ar trebui să îmbunătățească mecanismele de alertă timpurie, pe baza informațiilor prompte și transparente furnizate de state cu privire la epidemiile emergente care au potențialul de a se transforma într-o pandemie, ceea ce ar permite intervențiile rapide, bazate pe cele mai bune dovezi științifice, menite să controleze epidemiile și să le împiedice să ducă la o pandemie. Dacă se dezvoltă o pandemie, împărtășirea celor mai bune cunoștințe științifice și a aplicațiilor acestora, în special în domeniul medical, devine crucială pentru atenuarea impactului bolii și pentru accelerarea descoperirii de tratamente și vaccinuri eficiente. După încheierea pandemiei, ar trebui încurajată cercetarea științifică pentru a învăța ce este de învățat și pentru a spori gradul de pregătire pentru posibile pandemii în viitor.

83. Statele au, de asemenea, obligații extrateritoriale în ceea ce privește realizarea deplină a dreptului de a participa la și a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale. În special, statele părți, atunci când negociază acorduri internaționale sau adoptă regimul național de proprietate intelectuală, ar trebui să se asigure că cunoștințele tradiționale sunt protejate, contribuțiile la cunoștințele științifice beneficiază de recunoașterea corespunzătoare și că regimurile de proprietate intelectuală favorizează exercitarea acestui drept.³⁰ Aceste acorduri bilaterale și multilaterale ar trebui să permită țărilor în curs de dezvoltare să își consolideze capacitatea de a participa la generarea și schimbul de cunoștințe științifice și de a beneficia de aplicațiile acestora. Comitetul reamintește că statele părți care participă la decizii în calitate de membri ai organizațiilor internaționale nu pot ignora obligațiile care le revin în materie de drepturile omului (a se vedea E/C.12/2016/1). Astfel, statele părți ar trebui să își direcționeze eforturile și să își exercite competențele de vot în cadrul acestor organizații în vederea asigurării respectării, protejării și realizării dreptului de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale.

84. Statele părți au, de asemenea, obligația extrateritorială de a reglementa și monitoriza conduita întreprinderilor multinaționale asupra cărora pot exercita controlul, astfel încât întreprinderile să exercite precauția necesară pentru a respecta dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale, inclusiv atunci când acționează în străinătate.³¹ Statele părți ar trebui să ofere căi de recurs, inclusiv recursuri juridictionale, victimelor acestor întreprinderi.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

³¹ Comentariul general nr. 24, pct. 31–33.

VII. Punerea în aplicare la nivel național

85. Deși statele părți dispun de o largă marjă de apreciere în ceea ce privește selectarea etapelor pe care le consideră cele mai adecvate pentru realizarea deplină a tuturor drepturilor economice, sociale și culturale,³² inclusiv a dreptului de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale, ar trebui aplicate cel puțin patru tipuri de măsuri.

86. În primul rând, statele părți ar trebui să instituie un cadru normativ care să asigure exercitarea deplină a dreptului de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale, fără discriminare, și care să creeze un mediu favorabil și participativ pentru menținerea, dezvoltarea și difuzarea științei și tehnologiei. Acest cadru ar trebui să includă, printre altele, protejarea accesului, fără discriminare, la beneficiile progresului științific, în special atunci când sunt în joc alte drepturi economice, sociale și culturale pentru cei care au cea mai mare nevoie; protejarea libertății de cercetare cu limite compatibile cu art. 4 din Pact; măsuri care să asigure respectarea eticii și a drepturilor omului în cercetarea științifică, inclusiv instituirea de comitete de etică atunci când este necesar; măsuri de armonizare a proprietății intelectuale cu dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale; și protecție corespunzătoare împotriva tuturor formelor de discriminare.

87. În al doilea rând, statele părți ar trebui să elaboreze un plan național de acțiune pentru a promova progresul științific și a difuza rezultatele și produsele sale tuturor persoanelor, fără discriminare. Un astfel de plan va permite să se garanteze că demersurile științifice nu se fac într-un mod fragmentat și necoordonat, ci fac parte dintr-un efort integrat de promovare, menținere și difuzare a științei. Acest plan de acțiune ar trebui să includă, printre altele: măsuri de facilitare a accesului fără discriminare la aplicațiile progresului științific, în special atunci când aceste aplicații sunt necesare pentru exercitarea drepturilor economice, sociale și culturale; măsuri de consolidare a capacităților științifice umane și instituționale în stat; finanțare publică adecvată, în special pentru cercetarea care este relevantă pentru satisfacerea nevoilor populației și pentru promovarea accesului la educația științifică, în special pentru grupurile care se confruntă de obicei cu discriminare în acest domeniu; mecanisme de promovare a unei culturi a anchetei științifice, a încrederii și sprijinului publicului față de știință în societate, în special printr-o dezbatere democratică viguroasă și informată cu privire la producerea și utilizarea cunoștințelor științifice și un dialog între comunitatea științifică și societate; mecanisme de protejare a populației împotriva practicilor false, inexacte ori incomplete bazate pe pseudo-știință, în special atunci când există riscuri pentru alte drepturi economice, sociale și culturale; măsuri pentru asigurarea eticii în știință, precum înființarea sau promovarea de comitete de etică independente, multidisciplinare și pluraliste pentru a evalua problemele etice, juridice, științifice și sociale relevante legate de proiectele de cercetare; și măsuri pentru îmbunătățirea condițiilor profesionale și materiale ale cercetătorilor științifici.³³

88. În al treilea rând, statele părți ar trebui să identifice indicatori adecvați și criterii de referință adecvate, inclusiv statistici dezagregate și cadre de timp, care să le permită să monitorizeze în mod eficient punerea în aplicare a dreptului de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale.

89. În al patrulea rând, ca toate celelalte drepturi, dreptul de a participa la și de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale este executoriu și, prin urmare, poate fi dedus unor acțiuni în justiție.³⁴ Statele părți ar trebui să instituie mecanisme și instituții eficiente, în cazul în care acestea nu există deja, pentru a preveni încălcările dreptului și pentru a asigura victimelor, căi de recurs judecătorești, administrative și de altă natură în cazul în care astfel de încălcări au loc. Întrucât acest drept poate fi amenințat sau încălcat nu doar prin acțiuni ale statului, ci și prin omisiuni, căile de recurs trebuie să fie eficiente în ambele cazuri.

³² Comentariul general nr. 21, pct. 66.

³³ Recomandare privind știința și cercetătorii științifici, pct. 4–6.

³⁴ A se vedea Comitetul pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale, Comentariul general nr. 9 (1998) privind aplicarea Pactului la nivel național.